

Žaža, Stanislav

[Gregor, Jan. Verbonominální spojení v ruštině: (v částečné konfrontaci s češtinou)]

Linguistica Brunensia. 2009, vol. 57, iss. 1-2, pp. 298-300

ISBN 978-80-210-4891-1

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115135>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

с синхронической точки зрения термин „стилистическая окраска“, приводятся ответы из концепций Н. М. Кожиной, Ю. Я. Бурмистровича, Х. Х. Махмудова.

Диахроническая стилистика русского языка занимается анализом того, как в истории русского языка взаимодействовали древнерусские, а позже и русские формы с формами церковнославянскими, какие стили и как порождались этими взаимодействиями. Эта проблема находится в тесной связи с постановкой периодизации истории русского языка. Разные ученые исходят из разных точек зрения и создают разные периодизации. Приводятся здесь концепции Г. О. Винокура и А. М. Камчатнова; оба понимают историю русского литературного языка как историческую стилистику, но оба наметили разные периоды и разные стили.

В заключении настоящего раздела автор настоящего пособия выделяет следующие стили: информативный, канцелярский, научный, производственный, обиходный, законодательный, публицистический, художественный.

Лексеобразование и фразеобразование, науки о процессе образования лексем и фразем, являются предметом изучения восьмого раздела („*Лексеобразовательный и фразеобразовательный раздел русистики*“, с. 171–192). Как происходит в русском языке на синхроническом срезе ономаσιологический процесс образования новых слов и фразеологизмов объясняется на основании теории, выдвинутой И. С. Торопцевым и позднее разработанной его учеником Ю. Я. Бурмистровичем, который существенно уточнил именно способы образования фразеологизмов (И. С. Торопцев рассмотрел данную проблематику лишь в самом общем виде).

С диахронической точки зрения лексеобразованием и фразеобразованием занимался московский русист И. С. Улуханов в своей статье „*Основы построения исторического словообразования русского языка*“ (Русистика сегодня 1994, № 1, 9–22). В статье говорится не об истории словообразовательной модели и ее разновидностях, а об истории словообразовательных типов. Однако автор настоящего пособия обращает внимание на то, что И. С. Улуханов называет словообразовательным типом то, что на самом деле представляется с ономаσιологической точки зрения как часть одной из разновидностей словообразовательной модели. Одновременно он отмечает, что полного диахронического описания лексеобразования (словообразования) и тем более фразеобразования русского языка пока нет.

Вторая часть – **практическая** – настоящего учебного пособия („*Часть II – Практическая*“, с. 188–210) содержит вопросы по отдельным темам, проходимым в теоретической части; они служат для повторения пройденного материала. Для его практического закрепления служат упражнения, которые следуют за вопросами.

В конце книги помещено содержание („*Оглавление*“, с. 211)

Алеш Бранднер

Jan Gregor: Verbonominální spojení v ruštině (v částečné konfrontaci s češtinou). České Budějovice, Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2008. 304 s. ISBN 978-80-805708-56-0.

Pozoruhodná monografie rusisty a germanisty PhDr. Jana Gregora, Ph.D., pracovníka Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích, poskytuje čtenáři podrobné poučení o jednom z ústředních jazykových prostředků ruského odborného, publicistického a administrativního stylu; poučení, jehož aktuálnost je nasnadě v současné době intenzivního rozvoje vědeckých i technických disciplín.

Autor je pro tuto analýzu této problematiky náležitě kvalifikován, neboť jí v letech 2004–2007 věnoval už kolem dvaceti dílčích českých i ruských statí, které jsou uveřejněny v našich i zahraničních časopisech nebo sbornících (např. *Slavia* 76/2007, *Przegląd rusycystyczny* 28/2006) a opírají se o výsledky Gregorova olomouckého univerzitního studia. Tyto statí jsou vesměs charakteristické

materiálovou bohatostí, úsilím o všestranné propracování z hlediska obecně teoretického přístupu a jejich přínos tkví i v konfrontaci ruštiny s češtinou. Těmito přednostmi se vyznačuje i recenzovaná publikace, ostatně už na první pohled vyvolávající pozitivní dojem svým rozsahem, členitostí a důkladností svého zpracování i celkovou vnější úpravou. Své předcházející studie autor v monografii materiálově i teoreticky ještě obohatil a utřídil, takže představují kvalitativně nový celek.

Souhlasíme s autorem, že verbonominální spojení (VNS) poskytují široké možnosti výzkumu, a to především vzhledem k tomu, že zasahují do několika jazykových rovin: syntaxe, sémantiky, lexikologie, frazeologie i stylistiky (s. 175). V souladu s touto skutečností je i komplexní pojetí Gregorovy monografie. V kapitole 1 je uvedena všestranná základní charakteristika VNS, obsahující historické důvody jejich vzniku, jejich popis z hlediska motivace jejich užívání a v neposlední řadě i z hlediska různých předností, které má jejich užití v projevech písemných i mluvených. Autorově koncepci odpovídá i další členění práce. Setkáváme se tu nicméně s charakteristikou VNS z dvojího pohledu: v kapitole 2 jde o charakteristiku syntaktických funkcí VNS jako celku v podobě Vinf + N. Popisují se zde funkce VNS jako podmětu, (např. *удалось взять экспресс-интервью*), části základního větného členu (např. *следует обратить внимание...*), předmětu (např. *намеки... вынудили правительство сделать еще один шаг*), neshodného přívlastku (např. *необходимость принять меры*) apod. To je samo o sobě nepochybně správné a je to doloženo řadou odpovídajících příkladů, ovšem uvedené případy závislosti se týkají vlastně jen jedné složky VNS a to verbální – infinitivu, neboť stejné zákonitosti platí i pro izolovaný infinitiv (např. *удалось спрятаться*, *следует извиниться*, *вынудили правительство уйти*, *необходимость проститься*). Na druhé straně je však nutno uznat, že se VNS jako celek v podobném postavení vyskytují nepochybně mnohem častěji než izolované infinitivy.

Daleko více možností popisu poskytuje analýza vnitřního složení VNS v kapitolách 3 a 4. Vzhledem k tomu, že v těchto případech jde o shodný přívlastek k substantivní složce VNS (např. *сделать сенсационную находку*, *допускать серьезные ошибки*), týká se tedy tato záležitost zdánlivě zase jen jedné části VNS; zde však ta skutečnost, že přívlastek může být vyjádřen různými slovními druhy, a hlavně to, že bývá v tomto případě tak či onak sémanticky spjat i s druhou, verbální složkou VNS, činí tuto etapu analýzy VNS mnohem všestrannější a «internější», než je tomu v kapitole 2. Autor využívá této možnosti s důkladností, která je mu vlastní, a popisuje různé varianty shodného přívlastku z různých úhlů – z hlediska celkové struktury VNS, slovosledu jeho částí, z hlediska rozvrstvení VNS podle frekvence výskytu shodného přívlastku, při čemž tuto hodnotu zkoumá ze stanoviska slovesné složky VNS, substantivní složky i samotného přívlastku.

Za velmi přínosné považujeme kapitoly 5–9, v nichž autor analyzuje VNS obsahující slovesa širokého významu, která patří k oblastí základních jazykových prostředků, totiž ruské *дать/давать* a české *dát/dávat* a dále ruské protějšky českého *mit*, ať již jako prostředek k vyjádření kategorie posesivnosti, či jiných významů. Hlavní autorova zásluha zde spočívá podle našeho názoru v tom, že postihuje na jedné straně případy vzájemné ekvivalence těchto prostředků, na druhé straně pak uvádí takřka v kvantitativní úplnosti prostředky odlišné v tom či onom jazyce. Podobně lze hodnotit i kapitolu 10 o širokospektrálních možnostech překladu ruských VNS do češtiny.

Velmi podrobně je zpracována kapitola 11, týkající se komparativní didaktické klasifikace VNS. Uvědomíme-li si, jak časově náročné a pracné je zjišťování a klasifikace různých parametrů u více než tří tisíců různých popisovaných jednotek, zasluhuje vysokého uznání mj. i vytvoření tabulkových přehledů, v nichž se dostává jednotlivým VNS z nejrůznějších hledisek pozoruhodné minuciózní charakteristiky (s. 142 n.). Na druhé straně v nás zůstává stín jisté pochybnosti, zda právě takto přísně teoreticky pojatá forma didaktické klasifikace při své hloubce, podrobnosti, mnohostrannosti, ale i jisté přetíženosti alfanumerickými symboly může pro bezprostřední didaktické využití přinášet jednoznačně jen klady postulované na s. 141 n. Pro takové využití považujeme však za velmi užitečné porovnávací přehledy na s. 167–173 a zejména pak slovníkové uspořádání VNS podle různých kritérií na stránkách 248–300.

Překlady, analýza jazykové hodnoty příkladů i úroveň dvou resumé svědčí o velmi dobrých jazykových znalostech autora, stejně jako v podstatě zcela bezchybné citace mnoha různých cizojazyčných prací.

Neobyčejně důkladný je bibliografický aparát. Obsahuje vedle dvojího resumé, ruského (s. 175–187) a anglického (s. 188–195), seznamu zkratk a seznamu excerpovaných pramenů (s. 196–7 a 235) rozsáhlý seznam literatury (s. 199–234), jmenný rejstřík (s. 236–7), výběrový slovníček termínů pro VNS, užívaných různými našimi i zahraničními autory (s. 238–247) a výše uvedené slovníky VNS (s. 248–300).

Touto prací – podobně jako dřívějšími studii podobného zaměření – dokazuje J. Gregor svou vysokou schopnost lingvistické analýzy, kterou ostatně několikrát osvědčil i svým čelným umístěním ve vědecké soutěži mladých lingvistů. Soudíme, že o problematice VNS lze už sotva napsat více. Jestliže autor svou rozsáhlou fundovanost, analytické schopnosti i příkladnou akribii uplatní v budoucnu i v jiných oblastech jazykového výzkumu – což lze s vysokým stupněm pravděpodobnosti předpokládat, – bude jeho další činnost znamenat nový cenný přínos pro lingvistiku.

Stanislav Žaža

Ondrejovič, Slavomír: Jazyk, veda o jazyku, societa. Sociolingvistické etudy. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2008. 304 str. ISBN: 978-80-224-0994-0.

Slavomír Ondrejovič už zase vydal knihu. Tento mimořádně plodný autor tentokrát shromáždil pětadvacítku svých studií sociolingvistických. Většinou jde o články dříve už vydané ve slovenských i zahraničních jazykovědných časopisech a sbornících. Jen několik statí vzniklo nově pro potřeby tohoto svazku. V knize tak můžeme najít autorovy příspěvky k sociolingvistice za posledních víc jak dvacet let.

Edičně je kniha připravena dosti ledabyle. V ediční poznámce, mající podávat informaci o původním vydání textů, bychom některé položky hledali marně, jedna je naopak uvedena dvakrát, ale s lišícími se údaji. Řada v knize citovaných příspěvků různých autorů není uvedena v seznamu literatury. A v samotných textech se nezdá stávat, že se jeden a tentýž odstavec opakuje v doslovné podobě o několik stran dál...

Knihu zahajuje delší *Sociolingvistický prolog*, který představuje uvedení do problematiky sociolingvistiky jako vědní disciplíny. Autor zde uvádí několik vzájemně k sobě dobře padnoucích definic sociolingvistiky a jejího úkolu: sociolingvistika se zabývá průniky a vzájemnou podmíněností sociální struktury, kultury a jazyka; sociolingvistika se zabývá vztahem mezi jazykem a kontextem, ve kterém se používá; úkolem sociolingvistiky je ukázat systematickou kovarianci jazykových a sociálních struktur a odhalit kauzální vztahy v jednom či druhém směru. Dále se autor podrobně zabývá vznikem a vývojem sociolingvistiky ve světě i na Slovensku. Jak známo, konstitovala se sociolingvistika v 60. letech 20. století současně ve Spojených státech i v Evropě a je možno ji zařadit do širšího proudu charakteristického pro tehdejší jazykovědu, který lze nejlépe popsat jako obrat od izolujícího zkoumání jazykového systému ke zkoumání fungování tohoto systému v reálných situacích. Ondrejovič hovoří o tom, že šlo vlastně o reakci na jistý metodologický redukcionismus strukturalismu a generativismu. Tím se ovšem dopouští poněkud zkratkovitě a nepřesně formulace. Vždyť jen těžko lze hovořit o strukturalismu jako o jednotném hnutí a některé strukturalistické školy programově vyvažují zkoumání imanentního systému jazyka komplementárním aspektem funkčním, i s vyústěním do sociolingvistiky (kromě pražské školy můžeme zmínit třeba jazykovědný program Eugenia Coseria a jeho školy).

Vývoj sociolingvistiky ve světě sleduje Ondrejovič od jejích počátků ve Velké Británii (J. R. Firth, londýnský kontextualismus (deficitní teorie B. Bernsteina)) i v Americe. Tam se podle něj postupně vytvořily tři hlavní proudy sociolingvistického bádání: 1) studium bilingvismu (Fergus-